

DR. H. TÓTH ISTVÁN

kandidátus, egyetemi vendégoktató

Lomonosov Egyetem

Moszkva

Néhány gondolat a stílus és a stilisztika tanításához

Korosztályom középiskolai tanulmányai idején *Szemere Gyula és Szende Aladár* „Magyar nyelvtan a gimnáziumok számára” című sok kiadást megért tankönyve (1) mellett *Szende Aladár* „A stílus a középiskolák IV. osztálya számára” című korszakos jelentőségű munkájának (2) köszönhetően ismerkedhetett a stílus és a stilisztika alapfogalmaival, továbbá a stilisztikai szempontú elemzéssel.

Főiskolai tanulmányaink idején széles körű stíluselméleti és stílustörténeti ismereteket szerezhettünk *Szathmári Istvánnak* „A magyar stilisztika útja” című monográfiájából (3), továbbá *Rónai Béla és Kerekes László* „Nyelvművelés”-e (4) adott támpontokat a stilisztikai műveltségünk gyakorlatias gazdagításához. Elsősorban az egyetemi tanulmányaink vittek közelebb a stílus és a stilisztika problémáihoz *Fábián Pál–Szathmári István–Terestyéni Ferenc* „A magyar stilisztika vázlatá”-nak (5) segítségével.

Kétségtelen, hogy az 1970-es évek általános és középiskolai tantervi változásai a korábbiaknál erőteljesebben foglalkoztak a stílus és a stilisztika kérdéseivel. A *Honti Mária–Jobbágyiné András Katalin* nevével fémjelzett „Magyar nyelv a gimnázium III. osztálya számára” című tankönyv (6) nemcsak szerkezeti változásokat hozott, hanem mindenekelőtt szemléleti és tartalmi gazdagodást jelentett az anyanyelv-pedagógiában. A neves szerzőpáros különösen az „Útmutató a gimnáziumi III. osztály magyar nyelvi tankönyvének használatához” készített módszertankönyvével (7) iparkodott közreműködni a tanterv cél- és feladatrendszerének értelmezésében, továbbá a vonatkozó tankönyvnek a minél eredményesebb alkalmazásában. A '70-es évek tantervi megújulásai idején az általános iskolai irodalompedagógia döntési helyzetben levő személyiségei inkább a szándékok mentén maradtak a stílus és a stilisztika tanításának vonatkozásában, rendszert semmiképpen sem alkottak. Jótékony, hasznos kivételt *Dobcsányi Ferenc* „Irodalmi olvasókönyv az általános iskola 8. osztálya számára” című, mai napig forgalomban levő alkotása jelentett (8). Az 1980-as évektől, a *Takács Etel* tollából megjelenő, minden szempontból új általános iskolai anyanyelvi tankönyvek, munkafüzetek, feladatlapok fejezeteiben, leckéiben csupán bűvópatakokra emlékeztetően bukkannak elő a stilisztikai problémák. Ebből az időből nem hagyható említetlenül *Hoffmann Ottónak* a stílus tanításával kapcsolatos törekvése, annál inkább sem, mivel önálló könyvet írt „A stílus” címmel (9).

A stílus és a stilisztika korszerű tanításának problémájával általános iskolai környezetben *Zsolnai József* nézett szembe, amikor megalkotta a NYIK-et, vagyis „A nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelési program tananyagtervé”-t (10). Ez, valamint a nyomában létrejött tanítási program (11), tankönyv (12), feladatgyűjtemény (13) kétségtelenül tanterv- és tankönyvtörténeti különlegességeknek mondhatóak. Korszakosak, mivel a kommunikációra alapozottak, interdiszciplinárisak, ugyanis felhasználják a stílusnak és a stilisztikának mind a nyelvi, mind az irodalmi kapcsolatait.

A NYIK-program 8. évfolyama nyelvészeti blokkjának tevékenységosztályai szervesen kapcsolódnak mind a nyelvről, mind az irodalomról tanultakhoz. Az előző bekezdésben felsorolt dokumentumok (= tanterv, tanítási program, tankönyv, feladatgyűjtemény) elkészítések

célunk volt a stílus és a stilisztika néhány elméleti kérdésének feldolgozása, ezen tudnivalók gyakorlati alkalmaztatása, a stíluselemzés gyakorlatának megismertetése, különös tekintettel a kommunikációelméletre és annak gyakorlatban történő érvényesítésére. Feladatainknak tekintettük, hogy segítséget adunk az önálló stilisztikai elemzésekhez, tudatosítjuk a stílusalkalmazók használatát, igényességre készítjük növendékeinket az élőlírás és írásos kapcsolatteremtésben, hogy az a célnak és a beszédhelyzetnek megfelelően hatásos, eredményes és árnyalt legyen. Alapvető tanítás- és tanulásszervező eljárásnak jelöltük meg a szövegértést fejlesztő, sokoldalú tevékenykedtetést. Ennek érdekében szorgalmaztuk az 5-dikes szemiotikai, valamint szemantikai, a 6-dikos mondattani és a 7. osztályos szövegtani ismeretekre építést, mivel következetesen vizsgálандó a szöveg belső viszonyainak, továbbá a szerkesztésnek a kapcsolata a kifejezőmóddal, pontosabban a szövegmű és a stílus összefüggésének a kölcsönhatása. A tananyag – szemlélete, tartalma és módszertani feldolgozása szempontjából – összegező, tehetőségdondozó, ugyanakkor hátránykompenzáló is. A NYIK – benne értelemszerűen a stílussal és a stilisztikával foglalkozó blokk – a tanulóknak nemcsak a nyelvismeretet, hanem a nyelvhasználatát is fejleszti. Így a diákok olyan ismeretek és készségek birtokába jut(hat)nak, amelyek segítségével nyelvi és nem nyelvi kifejezőeszközök szóbeli és írásbeli formában egyaránt gyarapod(hat)nak. Ezért kell erősíteniük a gyermekekben annak tudatát, hogy a fejlettebb stílushasználat segíti őket a kommunikációban.

A NYIK-ben a stílussal és a stilisztikával foglalkozó blokk közvetlen nyelvészeti elődjének a szemiotikát, a szemantikát és a textológiát tekinti, kiváltképp a funkcionális kohézióvizsgálatot, s közben szintetizálja a tanulók nyelvi, irodalmi és kommunikációs ismereteit. Az 1997–98. tanév óta kiváltképp megoldható az anyanyelv-pedagógiai gyakorlatban a stílus és a stilisztika, valamint a leíró magyar nyelvtan, továbbá a szövegtan úgynevezett nyelvészeti szemléletű összehangolása, mivel egy kötetben, a „Magyar nyelv (az általános iskola 8. osztálya számára)” címűben a fonetikától a stilisztikáig valamennyi leíró nyelvészeti diszciplína jelen van, ugyanígy a szövegtan is. Mindez azért, mert a beszéd és a nyelv viszonyának, a nyelvi rétegeknek (mind a szociolektusoknak, mind a dialektusoknak) a szövegösszefüggésben realizálódó stílusértékeit, határfokát is vizsgálni, elemezni kell. A stíluselemzés gyakorlatában meg kell ragadni minden alkalmat a nyelvi jelenségek vizsgálatára és a nyelvtani ismeretek alkalmaztatására, hogy lássák diákjaink a grammatikai eszközök stíluselmémmé válásának lehetőségét, alkalmait.

A 8. évfolyamosoknak írt „A stílus” című tankönyvi rész funkcionális szemléletű, szövegközpontú és természetesen a kommunikáció elméletén és gyakorlatán alapszik. Ezért állítjuk azt, hogy elsőrendű tennivalónk a vizsgált szöveg(mű)vek jelentésgazdagságának, többértékűségének minél árnyaltabb feltárása, majd értelmezése. A NYIK 8.-os „Magyar nyelv” könyvének 109. oldalán kezdődik a stílustan, a stilisztikával foglalkozó rész, amely a következőképpen épül fel:

- A) Bevezetés a stílussal és a stilisztikával foglalkozó fejezetbe
- B) Fogalomról fogalomra a stilisztika útjain
 - a) A stílusról, a stílust vizsgáló stilisztikáról
 - b) Milyen a jó stílus?
 - c) A stilisztikai formák: a képes kifejezések, a névátvitelek (szóképek), a szó- és mondataalakzatok fajtái
 - d) A stílusérték: többletjelentés
 - e) A stílust meghatározó tényezők (jegyek)
 - f) Stilisztikai formák a köznyelvben és a költészetben
 - g) A szépirodalom is kommunikáció

- h) Az írott szövegben tettenérhető nyelvi képek
- i) A modern költői kép
- C) Stílusfajták és szövegtípusok
- D) Stílustörténeti kistükör
- E) Új tájékozási lehetőségekről: tájékozódás a szépirodalmi, valamint a tudományos nyelv, illetve stílus lexikográfiai feldolgozásának lehetőségeiről
- F) Stílusról stílusra (Szemelvénygyűjtemény)

A nyolcadik évfolyamon tanuló növendékeinket fel kell készítenünk arra, hogy az élet bármely területén képesek legyenek gondolataikat s érzéseiket helyes, pontos, stilisztikailag is értelmezhető verbális és/vagy nonverbális formába önteni. Ebből következik: a NYIK-program szakított azzal a bevett szokással, hogy csupán szépirodalmi megnyilatkozásokat, poétikai funkcióval bíró szöveg(műv)eket vizsgáltsanak. A köznyelv legkülönbözőbb műfajú produktumait is elemeztetnünk, értelmeztetnünk kell. A stílus elméletével, történetével, továbbá a stílusgyakorlattal összefüggő tevékenységek végeztetésének egyik fő célja a kapcsolatteremtés sikerét szolgáló, vagyis a témához, a helyzethez, a címzethez igazodó beszéd- és magatartás-jelenségek feldolgozása, tudatosítása és megvalósítása.

A tananyagot a stíluselmélet, a stílustörténet és a stíluskritika ismereteiből válogattuk. Mindig tekintettel voltunk a stílusgyakorlatra, a szövegértés, a szövegalkotás (szöveggépzés) képességének és a nyelvhasználat minőségének fejlesztésére. A stílustörténetet se önmagáért tanítsuk! Legyen természetes a tanulásszervezés és -irányítás folyamatában a kifejezés mód komplexitásának megragadása.

Mind az órai, mind az otthoni tanulást az eddigieknél is gazdaságosabban kell szervezni. A gazdaságosság megnyilvánul a szelektálásban és a differenciálásban. „A stílus” című tankönyvi rész szövegféleségei, feladatai többszörösét teszik ki a feltétlenül szükségesnek. Az eddigi tanítási gyakorlat megerősített bennünket: a pedagógusok képesek eldönteni a diákok értelmi fejlettsége, valamint készségei ismeretében, melyek a frontális keretben megoldható vagy a megfelelő előkészítés után önálló vagy csoportos munkáltatásra adható stílus-, illetőleg stilisztikai gyakorlatok, feladatok, olvasmányok, olvasmányrészletek. Az egyszerűbb vagy a gyűjtést, rendszerezést igénylő gyakorlatokat, feladatokat tanórán kívüli feldolgozásra célszerű kijelölnünk. Ezekről összefoglalókat, vagy ha nem tűnik az adott pedagógiai helyzetben erőltettnek, akkor vitaindítókat kezdeményezzünk. Lássunk egy-két példát is!

- a) Mi fokozza az alábbi idézetek stílusértékét?

„Jancsi lelkem, mi lelt, mért vagy oly halovány,
Mint az elfogyó hold bús őszi éjszakán?”

Elváltak egymástól, mint ágtól a levél;
Mindkettejük szíve lett puszta, hideg tél.

Mint a nap fölkel, s a holdat elküldte,
A puszta, mint a tenger feküdt körülötte; (...)

Honnan valók a fenti példák? Gyűjtsetek ebből az elbeszélő költeményből még 3-4 hasonlatot! Magyarazzátok meg, miért képszerűek, szemléletesek!

b) Ismerkedjete meg Radnóti Miklós Hasonlatok című költeményével! A stilisztikai formákról tanultak figyelembevételével beszéljete a versről!

c) A 20. század népi írónak törekvése miért más, miben más, mint a 19. századi népies stílus? Anyaggyűjtés és rendszerezés után kiselőadásban fejtsetek ki megállapításaitokat!

A könyv-, könyvtárhasználati tevékenységekkel megszerzett stilisztikai információkat hasonlíttassuk össze, a legfontosabb tapasztalatokat, tudnivalókat vonják el, azaz általánosítsanak a tanulókat! Ilyen és hasonló feladatok állnak rendelkezésünkre:

a) Gyűjtsetek példákat a köznyelvi és a költői szóképekre! Ne feledkeztek el az úgynevezett exmetaforákról sem! Értelmezzétek példáitokat!

b) Elemezzétek a Kincskereső legutóbbi számának írásait

- stílusfajták;
- a stílusmeghatározó tényezők;
- a stílusérték szempontjai szerint!

c) Készítsetek beszámolót a mai magyar költészetből olvasott irodalmi alkotásokról! Hasznosítsátok stilisztikai ismereteiteket!

A több bekezdésből szerkeszthető elemzéseket, értelmezéseket lehetőleg egyéni feladatnak adjuk, különös tekintettel az elmélyült(ebb) kutatómunkára. Lássuk az alábbi megoldásokat a „Magyar nyelv (az általános iskola 8. osztálya számára) című NYIK-es könyvből!

a) Írjatok egy olyan (2-3 bekezdésnyi) életképet, melyben a megszemélyesítésnek különösen fontos szerep jut!

b) Elemezzetek egy-két slágerszöveget, különös tekintettel a metonimiás, szinekdochés képekre!

c) Szövegezzétek meg azt, hogy valaki kerülje a munkát, nem vállalja a felelősséget! Különböző stílusirányzatot használjatok! (Pl.: elnéző, gúnyos, durva, mértéktartó)

d) Fejtsétek ki beszámolóban József Attila *Levegőt!* című művének stilisztikai többletjelentését!

e) A tárgyias-intellektuális stílus változatainak a bemutatásakor olvashattátok Pilinszky János *Infinitívusz* című művét.

- Vizsgáljátok meg ezt az irodalmi alkotást kifejezőeszközei alapján!
- Miért tartozik ehhez a stílusirányzathoz költőnk verse? Indokoljátok meg a választókat!

Ha csoportokat munkáltatunk, célszerű párhuzamosan más-más fajsúlyú (rész)feladatokból válogatnunk, például olvasás, információgyűjtés korábbi ismeretekből, jegyzetelés, vázlatkészítés, problémafelvetés, indoklás, cáfolás, érvelés, összehasonlítás. Ezt segítőként készíttünk olyan feladatokat, amelyek (rész)tevékenységek sorozatát indít(hat)ják.

a) Bizonyára ismertek a művészetek más területeiről is allegorikus alkotásokat. Soroljátok fel a számotokra emlékeztetéseket! (Pl.: szobrászat, festészet)

b) Ismertek babonás szimbólumokat? Gyűjtsetek össze néhányat, értelmezzétek ezeket!

c) Mi biztosítja az élénkséget, a fordulatosságot Petőfi Sándor *Pató Pál úr* című versében?

d) Mi a szerepük a költői kérdéseknek ezekben a művekben?

- József Attila: *Karóval jöttél*
- Radnóti Miklós: *Himnusz a békéről*

e) Vázoljátok fel, hogy milyen hatással volt népies stílusunk fejlődésére Móricz Zsigmond és Tamási Áron!

Javasoljuk, hogy a stílussal, a stilisztikai ismeretekkel intenzíven foglalkozó óráinkon a hatékonyság érdekében éljünk a frontális tevékenykedtetéssel. Ilyenkor a tanári irányítás do-

minánsabb lesz, a magyarázat – ami lehet tanári vagy kortársi is – kerül előtérbe, s a tanulók az anyaggyűjtésben, a(z) (rész)információk rendezésében jelesked(het)nek. Így erőteljesebbé válik az összefoglalás, a szabályismeret, a törvényszerűségek bizonyítása.

a) Bizonyítsátok be példák elemzésével, hogy a mindennapi kapcsolatteremtésben is fontos szerep jut a fokozásnak!

b) Idézzétek fel Tompa Mihály *A madár, fiaihoz* című költeményét! Mi az allegória jelentése ebben a műben?

c) Mi biztosítja a *Lelkek a pányván* című Ady-vers stilisztikai értékét? Értelmezzétek a művet a névátvitel szempontjából!

d) Tekintsétek át a stílusfajtaikat *szóhasználatuk, kifejezőkészségük (frazeológiájuk), mondatfűzésük és szövegalkotásuk* alapján! Beszéljétek a hasonlóságokról és a különbségekről! Gondolataitokat az előadói stílusról olvastok figyelembevételével rendezzétek!

Az ismeretlen szöveg(mű)ekhez kapcsolódó tevékenységek, továbbá a komplex ismeretterjesztő olvasmányok feldolgozása sem nélkülözheti a tanári beavatkozást, segítségnyújtást.

a) Olvassátok el a következő szemelvényeket!

– Állapítsátok meg, melyik stílusrétegbe sorolhatóak!

– Mutassátok ki, hogy az egyes szemelvényekben a vonatkozó stílusfajta sajátosságai miképpen érvényesülnek!

b) Beszéljétek két-három szabadon választott szépirodalmi szemelvény felhasználásával a tárgyias-intellektuális stílus hatásáról!

c) A „Napjaink költői nyelve” című tájékoztató szövegműben felsoroltuk, hogyan változik meg napjainkban a vers terjedelme. Tekintsétek át ezeket a jellemzőket, majd idézzétek fel egy-két példát is igazolásul!

Az ismétlő, megerősítő jellegű feladatok önálló előzetes adatgyűjtést, majd közös elemzést s a lehetőségek függvényében egyéni megoldást igényelnek szándékaink szerint.

a) Gyűjtsetek 3-4 olyan népdalt (= ismeretlen szerzőjű dalt), melyben stilisztikai szempontból többletjelentése van az ellentétnek!

b) Miben különbözik egy természettudományi problémát feldolgozó kérdés a költői vagy szónoki kérdéstől? Keressetek példákat állításotok igazolására!

c) Hogyan fejezitek ki ironikusan azt, hogy

– gyengén feleltetek;

– kikapott a kedvenc csapatotok;

– lekéstetek egy jó műsört?

d) Értelmezzétek a „Korszakok és stílusirányzatok” című táblázatot a következő szempontok figyelembevételével!

– Az irodalmi írásbeliség kialakulását a társadalom fejlődése is segítette.

– Az építészet és a festészet aktuális stílusa hatással volt a költészetre is.

– Költőink, íróink – koronként változó intenzitással – érzékenyen figyelték, tanulmányozták és alkalmazták a nép beszélt nyelvét.

A tananyag feldolgozását segítő gazdaságosság elve megjelenhet a tanulászervezés, -irányítás folyamatában úgy is, hogy az elméleti szövegeket otthoni elolvasásra, jegyzetkészítésre adjuk fel. Ilyenkor a tanulók szembesül(het)nek azzal, hogy

- mit tudnak önállóan értelmezni;
- képesek-e röviden összefoglalni az olvasottakat;
- mi okoz értelmezési gondokat;
- milyen vitakérdések vetődnek fel az elméleti összegezés alapján.

Az ellenőrzés alkalmával tanúsítsunk türelmet, főképp az értékelést-osztályozást illetően! Természetesen, ha a probléma értéséről, a fogalmak pontos ismeretéről, a stílusterés nélküli szövegalkotásról meggyőződünk, éljünk a fejlesztő, önálló tevékenységre serkentő osztályozással, minősítéssel! A stilisztikai ismeretek oktatásával s ellenőrzésével összefüggő anyanyelv-pedagógiai folyamatokban mindig tekintsünk a korábban elsajátított nyelvi, irodalmi és kommunikációs tudásra, a kialakult készségekre.

Erősítsük a stílus és a stilisztika segítségével is a szöveg szemléletet, főképp minőségi vonatkozásban: a szövegolvasás, a szövegértés, szövegértelmezés (összehasonlítás), szövegalkotás (szövegképzés), egyéb nyelvhasználat terén. Tudatosítanunk kell a gyermekekben: első sorban nem az fejleszti egyéni stílusukat, hogy mennyire tanulták meg ezt vagy azt a fejezetet, hanem az, hogy mennyire tudják saját kifejezőmódjukban felhasználni stilisztikai ismereteiket. Ezért aknázzuk ki minél hatékonyabban a feladatokban levő komplex személyiségfejlesztő lehetőségeket! A stílus elemzés gazdag alkalmi közül csupán címszavakban álljanak itt a következők:

- érzelmek, hangulatok, benyomások kifejtése;
- a műfajismeret hasznosítása;
- a kor és az egyén stílusának elemzése;
- a szöveg mű szerkezetének vizsgálata;
- a legfontosabbnak ítélt értékek kiemelése.

Tanítványaink stílusérzékenységét, problémaelemző képességét azzal is fejleszthetjük, ha az arany metszet és a szimmetria versbeli érvényesülését igazoljuk (0,681 n = arany metszet. Megjegyzés: az n az adott költői szöveg mű sorai számának összege.)

Ne elégedjünk meg annyival, hogy a tanulók felismerték a stíluselemeket, stilisztikai formákat, lépünk tovább a részletek, részjelenségek sfkjáról! Szövegeztessük meg, hogy mivel, hogyan járultak hozzá a részletek egy-egy bekezdés, nagyobb egység vagy a teljes szöveg mű üzenetének közvetítéséhez! Szerintünk a *stilisztika tudásának fő mércéje a sokféle szöveg(mű)nek az árnyalt, pontos értése és a helyes, kifejező szövegalkotás (szövegképzés)*. A stílus tanítás eddigi gyakorlatának bevált, hatékony eljárásai:

- címértelmezés;
- a kommunikációban résztvevők egymáshoz való viszonya a konkrét szöveg(mű) alapján;
- a stílustörténeti adatok, tények, összefüggések figyelembevétele a kapcsolatteremtő szándékának igazolására;
- párhuzamvonás a környezet és a szereplő(k) lelkiállapota között,
- a nyelvi képek eredetisége fokának vizsgálata
- mindezekben a szempontokban miféle konkrét funkcióval rendelkeznek a stilisztikai formák;
- a szakszövegek tanulmányozása, azok forrásmunkaként történő felhasználása.

Az egyéni leleményű, a konvencionális és az exmetaforák között nincs merev, átjárhatatlan határ, így a nyelvi képek minősítése nagymértékben az olvasó/befogadó egyéni ízlésétől, stilisztikai felkészültségétől függ. A befogadói értékítélet fejlesztésére a tanítási gyakorlat a költészet leglényesebb intenzitásnövelő, hatáskeltő formaszervezeit sajnos alkalomszerűen, pillanatnyi ötlettel felcsigázva hasznosítja, tudatosan azonban ritkán. Hasznosítsuk a közismertebb intenzitásnövelő formák, vagyis

- a *hangtani formák*: hangtani ritmus, hanggyakoriság, rím stb.;
- a stilisztikai *szerkezetek*: képes kifejezések, névátvitelek, alakzatvariációk, stíluselemek (fantasztikusak, irreálisak, látomászerűek stb.);
- az *írásképek*: írásjegyek, helyesírás, tördelés, azaz a jelentéstöbbletet adó vizuális forma stílusértékét.

„A stílus” című tankönyvi rész egyes fejezetei élén álló mottók többféle szerepet töltenek be. Érzékeltetik, hogy a stílus és az ember szemlélete, magatartása, jelleme, nyelvhasználata összefügg. Azt is üzenik, hogy a stilisztika elemeinek értelmezése csak az összefüggések rendszerében érvényesül, csak ott funkcionál. A NYIK-program keretében a nyolcadikosok részére írt „Magyar nyelv”-nek a stílussal és a stilisztikával foglalkozó része, továbbá a vonatkozó feladatgyűjtemény művelődési anyaga, didaktikus szövegei, valamint feladatai, kérdései, problémafelvetéseinek feldolgozása által jelentősen fejlődhet a gyermekek nyelvi és nem nyelvi kifejezőkészsége, egyben nyelvi és irodalmi stílusérzéke is.

A stilisztikai ismeretek minél eredményesebb elsajátítása érdekében azt tanácsoljuk, hogy először az ismeretközlő, tájékoztató szöveg(műv)eket olvassák el a gyermekek. Kérdezzenek mind a megértett, mind a meg nem értett információkkal kapcsolatban. Készítsenek jegyzeteket, például széljegyzetet, fogalommagyarázó lábjegyzetet, felelettervet. Miután tájékozódtak egy-egy (al)fejezet tartalmáról, változatos tanulásszervezésben oldják meg a felvett egyszerű vagy bonyolult, illetőleg komplex feladatokat!

Az újabb és újabb stilisztikai ismeretek elsajátítása következetes és szakszerű tanári segítséggel valósulhat meg, annál is inkább, mivel kb. 30-32 óránál több nem áll(hat) rendelkezésünkre, hiszen az előző tanévekben tanult leíró magyar nyelvtani, valamint szövegtani ismereteket is fel kell frissíteniük, át kell tanulmányozniuk diákjainknak. A hatékony stílustanítást segíti a koncentráció is, mind a belső, mind a blokkok között érvényesülő (például: irodalom, helyesejtés stb.), továbbá a külső (nevezetesen történelem, zenei nevelés stb.). Lényegében így érvényesül a stilisztika szintézisreteremtő jellege.

Szorgalmazzuk, hogy használják a növendékek rendszeresen a tankönyv szakirodalom-jegyzékébe felvett köteteket, tanulmányokat stb., kiváltképp *R. Molnár Emma* és *Vass László* „Stilisztikai ábécé”-jét (14) forgassák! A stílus és a stilisztika anyanyelv-pedagógiai problémáival behatóan foglalkozni szándékozó kollégáink figyelmébe *Szikszainé Nagy Irmának* a stilisztikával sokoldalúan szembenéző könyvét (15) ajánljuk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Szemere Gyula és Szende Aladár 1967: Magyar nyelvtan a gimnáziumok számára. Tankönyvkiadó, Budapest.
2. Szende Aladár 1968: A stílus a középiskolák IV. osztálya számára. Tankönyvkiadó, Budapest.
3. Szathmári István 1961: A magyar stilisztika útja. Gondolat Kiadó, Budapest.
4. Rónai Béla–Kerekes László 1970: Nyelvművelés. Tankönyvkiadó, Budapest.
5. Fábíán Pál–Szathmári István–Terestyéni Ferenc 1981: A magyar stilisztika vázlata. Tankönyvkiadó, Budapest.
6. Honti Mária–Jobbágyiné András Katalin 1981: Magyar nyelv a gimnázium III. osztálya számára. Tankönyvkiadó, Budapest.
7. Honti Mária–Jobbágyiné András Katalin 1981: Útmutató a gimnáziumi III. osztály magyar nyelvi tankönyvének használatához. Tankönyvkiadó, Budapest.
8. Dobcsányi Ferenc 1983: Irodalmi olvasókönyv az általános iskola 8. osztálya számára. Tankönyvkiadó, Budapest.
9. Hoffmann Ottó 1989: A stílus. Baranya Megyei Pedagógiai Intézet, Pécs.
10. Zsolnai József 1988: A nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelési program tananyagterve (tanterve) az 5-8. osztály számára. Törökbálinti Kísérleti Általános Iskola, Törökbálint–Budapest.
11. H. Tóth István 1993: A stílusblokk helye; szerepe a NYIK-programban. In.: Zsolnai József (alkotó-szerkesztő): Tanítási program, 8. osztály. Holnap Kkt., Budapest.
12. H. Tóth István 1993: A stílus (az általános iskola 8. osztálya számára). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest – Megjegyzés: Az 1997-98. tanév óta ez a munkám beépül a Magyar nyelv (az általános iskola 8. osztálya számára) című, a Nemzeti Tankönyvkiadónál Budapesten megjelenő könyvembe.

13. H. Tóth István 1993: Feladatgyűjtemény 8. osztály. Holnap Kkt., Budapest
14. R. Molnár Emma–Vass László 1989: Stilisztikai ábécé. Szeged, Módszertani Közlemények Könyvtára 11.
15. Szikszainé Nagy Irma 1994: Stilisztika. Trezor Kiadó, Budapest

DUZMATHNÉ TANCZ TÜNDE
PTE Illyés Gyula Főiskolai Kar
Szekszárd

Óravázlatok a ritmus témakörének feldolgozásához

„Mit inkább érezni,
mint hallani...”
(Arany János)

Napjainkban egyre erőteljesebb igény mutatkozik az oktató-nevelő munka tartalmi, metodikai megújulására, megújítására. Az iskolai tantárgyak széttagoltsága, az ismeretek háttér és kapcsolatok nélküli tanítása magában rejti az ember lényegétől – a tradícióktól, mindenféle kulturális, műveltségi köröktől – való elidegenedés veszélyét. A továbblépést alapvetően a kultúrateremtő ember, az embertanok gyújtópontba állítása jelentheti. Az emberré nevelés, a kultúraátadás komplex és permanens folyamat, melynek különféle elemei (iskolarendszerű és iskolán kívüli formái) számos ponton hatnak egymásra. A „globalizálódó világ” sürgeti a különböző részterületek – pl. életmód-stratégia, környezetkultúra, környezetvédelem, közművelődés stb. – és tevékenységek tágabb összefüggésének keresését, összehangolását. Bár a megoldást nem lehet pusztán hivatásosokra (pedagógusokra) bízni, az emberré nevelésnek mégis az iskola a kitüntetett színtere.

A szemléletváltás ékes bizonyítéka, hogy a nevelési-oktatói anyag alap-összetevőiből mintegy *studium generale*-ként körvonalazódik az embertan ismeretköre, mely az ember vizsgálataira szakosodott diszciplínák „tudását” fókuszálja, azokra az alapismeretekre épít, amelyek a mindenkori változó-összetevők szabadon kapcsolhatók. Olyan gondolkodásmódokat, „észjárásokat” és képességeket alapoz meg, melyek a tanulók számára a világ és önmaguk, illetve a közöttük levő kölcsönkapcsolatok megismerésének és megértésének alapfeltételei, egyszersmind cselekvésformáló tényezői. Nem egyszerű ismeretközlés tehát, hanem képességfejlesztés, nevelés, tudat- és magatartásformálás, amely csak interaktív tanulási-tanítási módszerekkel valósítható meg.

Az embertan (emberismeret) „tananyaga” a gyermekek élményeivel és tanulmányaival szerves egységet alkot, így a máshol szerzett tapasztalatok, ismeretek behívhatók, elmélyíthetők, illetve az itt szerzett „tudás” másutt is kamatoztatható. Az ember-tudományok az iskolarendszerű oktatás valamennyi szintjén helyet követelnek maguknak, következésképp szükséges, hogy az ismeretek szervesen beépüljenek valamennyi műveltségi terület, tantárgy tananyagába, és/vagy önálló tárgyként is helyet kapjanak.

A bemutatásra kerülő tanítási modell a gyakorlat színterén egy ún. *Komplex művészeti nevelés* címet viselő program keretében formálódott. A programban kísérleti jelleggel, tantárgycsoportos formában történt a humán tantárgyak egy részének (történelem, magyar irodalom, ének, rajz) oktatása. A tanítás folyamatában a humán órák ismereteinek összehangolása,